

En lärarhandledning för högstadiet och gymnasiet.

Av Pär Sahlin, lärare och författare av läromedel och barn- och ungdomsböcker.

Inledning

Det här är en lärarhandledning till antologin *Vad håller ni på med?*

Antologin består av 24 texter med klimatet som gemensamt tema. Antologin ges ut av bokförlaget En bok för alla. I lärarhandledningen presenteras förslag på hur du tillsammans med dina elever kan arbeta med några av texterna i antologin. Här finns uppgifter där eleverna får diskutera innehåll och budskap i texterna, jämföra texter med varandra och göra kopplingar till sig själva och sin omvärld. I anslutning till några av texterna finns också skriftliga och muntliga övningar.

Agenda 2030

Texterna i antologin tar på olika sätt avstamp i FN-deklarationen *Agenda 2030*, som antogs av FN:s generalförsamling i september 2015.

Deklarationen består av 17 globala mål där medlemsländerna förbundit sig till att uppnå en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling, till exempel genom att skydda vår planet och dess naturresurser, utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna och uppnå jämställdhet. I lärarhandledningen finns frågor där fokus ligger på just Agenda 2030 och de globala målen.

(Källa: www.fn.se)

Olika texttyper om klimatet

I antologin finns flera olika texttyper representerade. Här finns bland annat krönikor, tal, faktatexter, serier, noveller och dikter. Antologin kan med fördel användas för att tala om olika texttyper syften, strukturella och språkliga drag och om mottagaranpassning. I de skrivuppgifter som finns i handledningen finns en variation på olika texttyper.

Hur kan du arbeta med antologin i klassrummet?

Det finns förstås olika sätt att ta sig an arbetet med antologin i klassrummet.

Lärohandledningen till *Vad håller ni på*

med? ska ses som en vägledning och en inspiration för hur du kan arbeta med texter om hållbarhet med dina elever.

I handledningen finns uppgifter och förslag på hur du kan arbeta med texterna före, under och efter läsningen. Till texterna finns frågor som rör textens innehåll, men också frågor där eleverna får möjlighet att koppla det lästa till sig själva och sin omvärld. Där finns också förslag på hur eleverna kan jämföra de olika texterna i antologin för att finna likheter, skillnader och samband. Några uppgifter ”går utanför” antologin och ger förslag på andra texter att läsa.

Eftersom boken är en antologi kan du välja ut texter som du anser passar syftet och målet med din lektion eller ditt arbetsområde. Eftersom texternas innehåll tangerar det centrala innehållet i flera skolämnen finns det också stora möjligheter att använda texterna för samarbeten över ämnesgränserna.

Lycka till!

Det brinner både i paradiset och i himlen på jorden

Krönika (s. 7) av Björn Wiman, journalist.

Före läsningen

Skapa förförståelse för krönikan genom att exempelvis tala om och diskutera skogsbranden i Paradise, USA, 2018 eller om de stora skogsbränder som drabbat Sverige de senaste åren. Vilka erfarenheter och kunskaper har eleverna om dessa bränder?

Ett annat sätt att skapa förförståelse för texten är att tala om John Steinbecks roman *Vredens druvor*, som Wiman använder sig av på flera ställen i sin krönika.

Under läsningen

Låt eleverna läsa krönikan. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Varför inleder Björn Wiman texten med en sammanfattning av John Steinbecks roman *Vredens druvor* (1939)?
2. Skogsbränder är ingen ny företeelse. Men vad är det som gör dagens skogsbränder så mycket värre?
3. På vilka sätt menar USA:s tidigare finansminister Henry Paulsen att det går att jämföra den pågående klimatkrisen med en djup ekonomisk kris?
4. ”Människan kläms mellan världens villkor”, skriver Björn Wiman. Vad ger han för exempel på detta i texten?
5. Björn Wiman avslutar krönikan med att vi inte får tappa hoppet, ”utan i stället gripas av vrede mot dem som vill ta hoppet ifrån oss”. Vilka ”dem” tror du att han syftar på?
6. Vilka tankar och känslor får du när du läser krönikan? Känner du hopp eller förtvivlan, likgiltighet eller vrede?

Efter läsningen

7. Läs öppningsscenen till John Steinbecks roman *Vredens druvor*. Jämför inledningen med Björn Wimans sammanfattning i början av krönikan. Känner du igen beskrivningarna?
8. Skriv en krönika om en aktuell klimatfråga. Variera din text mellan personliga tankar och åsikter och fakta om din klimatfråga. Vilket budskap vill du nå ut med?

Tal till FN

Tal (s. 12) av Greta Thunberg, aktivist.

Före läsningen

Skapa förförståelse för talet genom att ge eleverna en bakgrund till varför Greta Thunberg blev inbjuden att tala under klimatmötet i Katowice, Polen, 2018. Diskutera med eleverna vilka erfarenheter och tankar de har kring Greta Thunbergs skolstrejk och hur den har spridit sig över hela världen. Vad menas med att vara aktivist?

Under läsningen

Låt eleverna läsa talet. De kan också titta på när Greta själv framför talet på nätet. Talet finns bland annat på natursidan.se. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Greta Thunberg inleder med att tala om Sverige som ett litet land. Varför gör hon det? Vad är hennes poäng?
2. Vilka är ”You”, som Greta Thunberg vänder sig till i talet? Vad anser hon att dessa ”You” inte har gjort/gör för att stoppa klimatförändringarna?
3. Varför tror du att Greta Thunberg använder sig av en anekdot från sitt framtida liv år 2078, i talet? Vilken effekt, tror du, att anekdoten har på lyssnarna?
4. “We cannot solve a crisis without treating it as a crisis”, säger Greta Thunberg. Vad menar hon med det?
5. Vilka konkreta krav ställer Thunberg på FN:s ledare för att rädda klimatet?
6. Greta Thunberg talar om en förändring och att den kommer vare sig ledarna gillar det eller inte. Vad syftar Thunberg på när hon säger så?
7. Vilka tankar och känslor får du när du läser/ser talet som Greta Thunberg höll inför FN? På vilka sätt tror du att hennes tal kan leda till förändring?

Efter läsningen

8. Greta Thunberg säger i inledningen av sitt tal att hon företräder *Climate Justice Now*. Vad är det för organisation? Vad gör de och vad har de för mål?
9. Skriv och håll ett argumenterande tal i en fråga som engagerar dig. Hur ska du fånga dina lyssnare? Vilka argument och motargument kan du använda dig av. Vilka retoriska figurer kan du använda för att övertyga lyssnarna?

Det naturliga urvalet

Novell (s. 26) av Annika Norlin, musiker.

Under läsningen

Låt eleverna läsa novellen. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Mio har till en början annat att tänka på än klimatförändringarna. Ge exempel från novellen som visar på det.
2. Vilka konsekvenser har klimatförändringarna lett till för a) ungdomarna i Viskdal? b) invånarna i Sverige c) människor i övriga världen d) djur och natur?
3. Vilka är ignoranterna?
4. ”Då var det många som tyckte att man först och främst borde ta hand om andra problem som fanns här och nu, innan man började ta hand om framtiden”, säger Ali. På vilket sätt kan det förklara ignoranternas beteende? Ge exempel från ditt eget liv när du har tänkt/agerat på ungefär samma sätt som ignoranterna.
5. I novellen nämns klimatflyktingar och människors olika inställning till hur man ska hantera dem. Vilka olika inställningar presenteras? Dra en parallell till dagens flyktingströmmar. Vilka likheter och olikheter hittar du?
6. ”De sa att det handlade om djuren”, står det i novellen. Hur hänger den meningen samman med novellens titel och Marias aktion mot Hannah Jonsson-Schwarz?
7. Maria är en aktivist, som agerar för att få en förändring till stånd. Tycker du att hon gör rätt som skickar hatbrev till Hannah Jonsson-Schwarz? Varför/varför inte? Vad skulle du ha gjort?
8. Hur förändras Mio under novellens gång?
9. Vilka tankar och känslor får du när du läser novellen? På vilket sätt ger novellen dig hopp inför framtiden? Vad skrämmer dig med novellen?
10. Novellen handlar bland annat om att vi måste skydda och bevara våra ekosystem och att främja biologisk mångfald (globalt mål nummer 15 i Agenda 2030). Ge exempel från texten.
11. Mios morsa säger i en direktsändning att hon ”mindes en tid när man i alla fall låtsades att människor hade lika värde”. Ge exempel från novellen där frågor om de mänskliga rättigheterna ställs på sin spets.

Efter läsningen

12. Läs utdraget från romanen *Hotet* (s. 71) av Mats Söderlund och gör en jämförelse mellan den texten och novellen ”Det naturliga urvalet”. Vilka likheter och skillnader kan du hitta? Du kan till exempel jämföra vilka klimatförändringar som har skett, vilka konsekvenser förändringarna har fått för olika grupper av människor och hur personer väljer att agera för att få till en förändring. Du kan också finna likheter och skillnader mellan personer och miljöer i de två texterna.
13. Annika Norlin skriver musik under artistnamnet Säkert! Lyssna på låtarna från EP:n *Arktiska oceanen* (2018). Gör en jämförelse mellan någon av låttexterna och novellen. Vilka likheter och skillnader hittar du?

När det var djungel på Antarktis

Faktatext/populärvetenskapliga artikel (s. 60) av Torill Kornfeldt, vetenskapsjournalist och författare.

Före läsningen

Skapa förförståelse för texten genom att exempelvis tala om kolets kretslopp i naturen. Vilka kunskaper har eleverna i ämnet?

Under läsningen

Låt eleverna läsa texten. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Ge exempel på vad som har format jordens klimat under historiens gång.
2. Torill Kornfeldt liknar den ökande mängden koldioxid i luften med ett duntäcke. Förklara vad hon menar.
3. Under hela jordens historia har klimatet förändrats. På vilket sätt är klimatförändringarna i dag annorlunda än tidigare?
4. Vi är snabbt på väg mot det klimat som fanns för tre miljoner år sedan. Hur såg det ut på jorden då? Vilka konsekvenser skulle det få i dag? Varför har dessa konsekvenser ännu inte skett, trots att vi har lika mycket koldioxid i luften som för tre miljoner år sedan?
5. Ge exempel på konsekvenser som enligt forskarna kommer bli verklighet kring 2030 om inget görs åt klimatförändringarna.
6. Torill Kornfeldt skriver att människan för första gången i jordens historia är de som bygger om klimatet. Vad menar hon med det?
7. Ett av de globala målen i Agenda 2030 är att bekämpa klimatförändringarna (mål nr 13) Vilka lösningar presenterar Kornfeldt i artikeln?
8. Vad är Kornfeldts slutsats i artikeln? Vad tänker du kring det? Vad kan du göra?

Vem vill du vara när katastrofen kommer?

Instruktionshandbok (s. 90) av Herman Geijer, zombieöverlevnadsexpert, folkbildare och föreläsare

Under läsningen

Låt eleverna läsa texten. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Vilka blir konsekvenserna av klimatförändringarna, enligt Herman Geijer?
2. Vilka myter menar Geijer omger oss människor gällande hur vi beter oss vid kriser och katastrofer? Varför tror du att dessa myter frodas? Vilka problem kan dessa myter få i verkligheten om krisen/katastrofen kommer?
3. Hur agerar de flesta människor vid en kris, enligt Geijer?
4. Vad behöver du tänka på vid ett krisläge eller en överlevnadssituation?
5. Hur kan du förbereda dig inför en kris eller katastrof, enligt Geijer?
6. På vilka sätt har du/dina vänner/din familj förberett sig inför en eventuell kris eller katastrof? Vilka av förberedelserna som Geijer nämner känns rimliga för dig att göra?
7. Geijer ställer frågan: Vem vill du vara när katastrofen kommer? Så frågan lyder: vem vill du vara när katastrofen kommer?

Efter läsningen

8. Skriv en instruktion till ett yngre syskon vad hen ska tänka på när krisen eller katastrofen kommer. Använd dig av de kunskaper som finns samlade i texten av Herman Geijer. Tänk på att du skriver till en ung person så använd ett tydligt språk och skräms inte, utan peppa!

Buckelstenen

Novell (s. 110) av Felicia Hegethorn, kommunikatör på Friluftsförbundet.

Under läsningen

Låt eleverna läsa texten. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Varför är det så viktigt för jaget att ”klara” hoppet upp till stenen? På vilket sätt kan du känna igen dig i jagets vilja?
2. Vilken betydelse har naturen för jaget? Ge exempel från texten.
3. I huvudet går ett mantra för jaget (s.112). På vilka sätt kan man koppla detta mantra till den pågående klimatkrisen?
4. Vad är budskapet i texten om Buckelstenen, tycker du? Motivera ditt svar med hjälp av texten.

Efter läsningen

5. Vad är naturparkour? På Friluftsförbundet hemsida friluftsförbundet.se kan du läsa om filosofin bakom sporten. På vilket sätt syns filosofin i texten?
6. Skriv en text om en plats som betyder mycket för dig. Var ligger platsen? Varför betyder den så mycket för dig? Vilka minnen har du från platsen? Vad har hänt på platsen? Använd alla dina sinnen för att beskriva. Skriv gärna in dig själv i berättelsen.

Klimatpsykologerna förklarar

Förklarande faktatext (s. 90) av Frida Hylander, Kata Nylén och Kali Andersson, leg. psykologer.

Före läsningen

Skapa förförståelse för texten genom att diskutera med eleverna hur de upplever klimathotet. Vad är det som skrämmer dem? När får de klimatångest? Vad gör de när hopplösheten inför jordens framtid sköljer över dem? Vad känns hoppfullt? Vad gör de för att skapa hopp om framtiden?

Under läsningen

Låt eleverna läsa texten. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Förklara vad begreppet *intensionsglappet* är för något? På vilket sätt kan begreppet kopplas till klimathotet?
2. Vilka egna erfarenheter har du av det så kallade intensionsglappet? I vilken situation uppstod glappet? Vad gjorde du? Vad gjorde du inte?
3. Varför uppfattar vi, enligt klimatpsykologerna, att ett terroristattentat är mycket farligare än en naturkatastrof, trots att de senare är mycket vanligare? På vilket sätt kan detta sätt att bete sig kopplas till klimathotet?
4. Klimatpsykologerna talar om en tankefälla som kallas för *tillgänglighetsbias*. Vad betyder det? På vilket sätt har denna tankefälla med klimatet att göra?
5. På vilket sätt gör dubbla budskap det svårt för oss att inse allvaret för klimatet?
6. Hur reagerar vi människor när vi känner *hopp* och *hopplöshet*? Hur gör du för att skapa hopp eller för att undvika hopplöshet?
7. Vad menar klimatforskarna när de säger att ”det som är bra för planeten är bra för oss”?
8. Vad kan du göra för att hantera din klimatångest och samtidigt få till en förändring? Ge exempel från texten.
9. Vad ska du se upp med för att klimatångesten inte ska leda till hopplöshet? Ge exempel från texten.

Efter läsningen

10. Gör som klimatpsykologerna uppmanar dig och kolla upp ditt och din familjs ekologiska fotavtryck på Svalna.se. Vad fick du för resultat? På vilka sätt kan du och din familj ändra era vanor så att de blir mer klimatvänliga?
11. Du har en vän som känner stor hopplöshet inför klimatförändringarna. Skriv ett brev/mejl/inlägg till vännen och försök ingjuta hopp. Använd dig av några av de tips som klimatpsykologerna ger i texten.
12. Läs serien *I början var jag väldigt arg* av Kalle Johansson på sidan 14 och seriestripparna *Vinter i juni* (s. 68), *Köpstopp* (s.148) och *Flygskam* (s.188) av Ellen Ekman. Använd dig av de kunskaper du fick av klimatpsykologerna för att beskriva hur personerna i serierna hanterar och agerar kring frågor som rör klimatet och klimatförändringarna.

Fräsch på insidan

Dikt (s. 150) av Ida Olofsson, poet.

Under läsningen

Låt eleverna läsa texten. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Hur dämpar Ida i dikten sin klimatsorg?
2. Vem tror du är ”rösten” som talar till Ida i dikten?
3. Vad menas med en ”klimatdystopi”? Vad skulle i så fall en ”klimatutopi” vara?
4. Vad tror du Ida i dikten menar när hon säger att hon inte vill detoxa sin kropp utan sin personlighet? Hur hänger det ihop med diktens titel *Fräsch på insidan*?
5. På vilka sätt kan du känna igen dig i det som sker i dikten?

Efter läsningen

6. Skriv en klimatdikt. Skriv om klimatångest, klimatsorg, klimatförändringar och klimathopp. Skriv klimatdystopiskt eller klimatutopiskt. Skriv.

23 december

Serienovell (s. 179) av Mats Jonsson, serietecknare.

Före läsningen

Många elever är ovana vid att läsa serier. Hjälp eleverna med i vilken ordning de ska läsa text och bild. Du kan också skapa förförståelse för texten genom att tala om familjehögtider. Vilka erfarenheter har eleverna kring högtider då släkt och vänner ska träffas och umgås? Går allt problemfritt eller uppstår konflikter när släktingar och vänner som kanske inte ses så ofta ska befinna sig under samma tak? Fördjupa gärna diskussionen kring detta att ha ”olika åsikter” och hur man hanterar detta? Vilka erfarenheter har eleverna?

Under läsningen

Låt eleverna läsa serien. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför.

Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Varför är jaget i serien så kluven inför sin morbror Göran?
2. Vilka olika roller har personerna som ska fira jul tillsammans? Vilka konflikter blir synliga? Vilka konflikter försöker man undvika? Kan du känna igen dig i någon av situationerna?
3. Stora familjehögtider är för många viktiga tillfällen då släkt och vänner ska träffas, men det är också tillfällen då konflikter, liksom de i serien, tornar upp sig och blir synliga. Varför blir det så, tror du?
4. Serien visar att det finns olika sätt att förhålla sig till klimatfrågan, till exempel om man bor i staden eller på landet, om man är ung eller gammal. Välj ut några scener från serien där skillnaderna blir tydliga.
5. Vad menar Daniel när han inte kan förstå hur Göran som själv rasifieras delar rasistisk propaganda i sociala medier?
6. Varför tror du att Göran beter sig som han gör?
7. Vad är det för hemligheter som jaget i serien inte vågar berätta för Göran? Varför vågar hon inte berätta dessa?
8. I sista bildrutan står en ren. Hur tolkar du den bilden?

Efter läsningen

9. Rita en egen serie eller seriestripp. Inspireras av ”23 december” och serierna som finns i antologin. I din serie ska du presentera en konflikt där personer har olika åsikter i en fråga om klimatet. Använd dig av fakta som finns presenterad i de olika texterna i antologin för att belysa de olika ståndpunkterna personerna har. Vad händer? Hur agerar personerna? Hur löser det sig, slutar det mörkt eller ljusst?

Jordlöpare

Novell (s. 26) av Elisabeth Östnäs, författare.

Under läsningen

Låt eleverna läsa novellen. Be dem sedan i par diskutera frågorna här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Vad har Tana för uppgift i underjorden?
2. Varför är Marke på besök hos Tana?
3. Vad är en *jordlöpare* för något?
4. Varför vill inte Tana till ovanjorden? Vad får henne att ändra sig?
5. Novellen växlar mellan ”ordning och kontroll” och ”frihet och vildhet”. Hur visar det sig i samhället de lever i? Hur visar det sig hos Marke och Tana?
6. ”Inget samhälle kan existera utan ett vilt hjärta”, säger de om Gaia. Vilken funktion har Gaia i det samhälle som Tana och Marke lever i? Vad skulle kunna vara Gaia i våra samhällen i dag? På vilket sätt tycker du att det är viktigt/inte viktigt att det finns ett ”vilt hjärta utan någon direkt funktion” i ett samhälle?
7. Novellen utspelar sig efter en stor katastrof. Vilka konsekvenser fick katastrofen för människor och natur? Ge exempel från novellen.
8. I FN:s Agenda 2030 finns bland annat det globala målet om hållbara ekosystem och biologisk mångfald. Hur speglas det målet i novellen?

Efter läsningen

9. Det första rummet, det som Marke och Tana besöker sist, heter Gaia. Varför tror du att författaren har valt det namnet? Ta reda på vem Gaia är.
10. Läs novellen ”Sista chansen” (s. 155) av Tyler Young och skriv en jämförelse mellan den texten och novellen ”Jordlöpare”. Vilka likheter och skillnader kan du hitta? Du kan till exempel jämföra vilka klimatförändringar som har skett, vilka konsekvenser förändringarna har fått för naturen och för människor. Du kan också finna likheter och skillnader mellan personer och miljöer i de två texterna.
11. Skriv en dystopisk novell om framtiden med kopplingar till klimatförändringarna. Vilka förändringar har skett? Vad för slags samhälle lever personerna i, i din novell? Låt något ske i novellen som pekar ut en ny riktning, ett hopp.

Wangari Maathai Nobels fredspris 2004

Faktatext (s. 212) av Johan Markstedt, museielektor, Nobel Prize Museum.

Illustration av Elin Lucassi.

Jag ska vara som kolibrin

Fabel (s. 216) Trad.

Före läsningen

Skapa förförståelse för de två texterna genom att tala om Nobels fredspris och om fabeln som texttyp.

Vad vet eleverna sedan tidigare om priset? Vilka personer känner de till som har fått priset tidigare? Vad var Alfred Nobels syfte med priset?

Presentera för eleverna det typiska för en fabel: En kort berättelse med ett tydligt budskap där karaktärerna är djur/växter/föremål som talar och uppför sig som människor. Fabeln avslutas oftast med en sensmoral av något slag. Vilka fabler känner eleverna till sedan tidigare?

Under läsningen

Låt eleverna läsa de båda texterna. Be dem sedan i par diskutera frågorna

här nedanför. Avsluta med en gemensam diskussion i hela klassen.

1. Wangari Maathai grundade organisationen Green Belt Movement för att stoppa avskogningen i Kenya. Vilka konsekvenser får avskogningen för naturen och människor?
2. Vad var Green Belt Movements lösning på avskogningen?
3. Wangari Maathai och hennes organisation agerade i en rad andra frågor. Jämför dessa frågor med FN:s Agenda 2030 – globala mål för en hållbar utveckling. Vilka globala mål kämpade organisationen för?
4. Vad menade Norska Nobelkommittén när de sa att Wangari Maathai ”tänker globalt, men agerar lokalt”?
5. ”Jag ska vara kolibrin”, sa Wangari Maathai och syftade på fabeln om kolibrin som släckte elden. På vilket sätt var Wangari Maathai som kolibrin i fabeln?
6. På vilket sätt kan fabeln om kolibrin ge oss hopp om klimatet och hotet mot vår planet? Hur kan du inspireras av kolibrin?

Efter läsningen

7. Rita en serie av fabeln *Jag ska vara som kolibrin*. Inspireras av serierna i antologin.